

JOZEF MILOSLAV HURBAN

ROMANTICKO-SATIRICKÉ VNÍMANIE MEŠTIANSKEJ SPOLOČNOSTI

MGR. ĽUBICA HRONCOVÁ, PH.D.

✉ lubica.hroncova@snk.sk

🏠 Kancelária generálnej riaditeľky
Slovenská národná knižnica,
Martin

🌐 www.snk.sk

The period of literary romanticism favoured mainly historicism and a journalistic style of prose narrative dominated by patriotic and national themes. J. M. Hurban's novel "From New Year's Eve to Twelfth Night" is a picture of his times in a satirical tone that also addresses patriotic issues. People's relationships to their nation are addressed in the fictional setting of the small, madcap town of Bruchoslavice. In Hurban's account, this becomes a stage for a satirical dissection of contemporary social events and a critique of the amoral behaviour of a small-town community dominated by pretension, gossip and the pursuit of property. He creates a sense of place by presenting his characters through descriptions of the interiors of their dwellings that reflect their character traits. Hurban brings his "literary town" to life by combining public and private relations with the environment of residential property. The urban space is presented through the experience of both the individual and the community as a whole.

Keywords: Jozef Miloslav Hurban, space, town, bourgeoisie, romanticism

Na rozhraní 18. a 19. storočia prebiehajú v Európe mnohé kultúrne a spoločenské zmeny, v dôsledku ktorých sa konštituuju aj nové umelecké a literárne smery. V tomto období sa začína formovať v európskych literatúrach romantizmus, ktorý sa stáva umeleckým smerom ako samostatná súčasť európskej kultúry. Romantizmus v európskej literatúre nastupuje svoju cestu po epoche osvietenstva a klasicizmu, z hľadiska historického vývinu je datovaný obdobím medzi Veľkou francúzskou revolúciou v roku 1789 a buržoáznymi revolúciami, ktoré prebiehali v roku 1848, samozrejme, s výraznou nerovnomernosťou a odlišným chronologickým vymedzením v jednotlivých národných literatúrach.

Vnútorne usporiadanie romantizmu sa prejavuje ako veľmi komplikované, vo svojej koncepcii má množstvo filozofických a estetických prvkov prírodných pre historické obdobie, v ktorom prebiehal, ale aj mnoho zložiek, ktoré sa vymykajú z tohto dejiného rámca. Tomu podlieha aj tvorba predstaviteľov najbúrlivejšej fázy rozvoja slovenského romantizmu, trvajúcej od štyridsiatych rokov do rokov päťdesiatych a jeho doznievanie v sedemdesiatych rokoch 19. storočia, ktorej členenie podliehalo vplyvom osobnostnej a individuálnej orientácie autorov. Slovenský literárny romantizmus je do istej miery (s istými špecifikami a odchýlkami) obdobou európskeho romantizmu, ovplyvňovaný politickými pomermi a kultúrou krajiny, vytvárajúci sa však v krátkom časovom rozpätí, keď v literatúre zaniká klasicizmus a objavujú sa náznaky preromantického literárneho smeru. Vo svojom vývoji podliehal mnohým obratom, ktoré sa týkali jeho pohybov v literárnej tvorbe a pôsobenia autorov, presné určenie jeho vývinových fáz je však veľmi sporné. Ako uvádza Vojtech (2003) v dejinách novovekej slovenskej literatúry treba počítať s permanentným pôsobením viacerých literárnych smerov a prúdov, ktoré prebiehajú často paralelne vedľa seba a nezasahujú literatúru ako celok. Niektoré sa realizujú iba v poézii, iné zasa v próze, v obrodeneckej literatúre sú dokonca aj také literárne texty, v ktorých sa vzájomne prestupuje niekoľko literárnych tendencií a smerov súčasne.

Pri snahách o zatriedovanie jednotlivých európskych prúdov a hnutí súvisiacich s romantizmom sa prejavuje názorová nejednotnosť, keďže tieto myšlienkové smery neprebiehajú v rovnakom čase a ich vývoj je v každej krajine ovplyvňovaný inými podmienkami a rozdielnymi znakmi. Týka sa to termínov preromantizmus, sentimentalizmus, postromantizmus, novoromantizmus, v ktorých cítiť prekrývanie

štýlov a nejednotnosť pri spôsobe výberu, používaní a utváraní umeleckých prostriedkov a postupov. Tureček (2012) navrhuje nazerať na synkretizmus literárnych smerov romantizmu s dôrazom na mnohostranný proces registrovania, opisovania najrôznejších pokračovaní, prelínání a upravovaní hraníc, pričom upozorňuje na potrebu obsiahlejších a tolerantnejších koncepcií romantizmu.

Romantizmus sa na Slovensko v porovnaní so západoeurópskymi krajinami dostáva s oneskorením, s výrazne menším počtom dominantných tvorivých osobností, pričom niektoré jeho znaky ako nedôvera, vzbura, vnútorná rozdvojenosť jedinca nie sú až také zreteľné. Literárny model tvorený jedným slohom sa v západoeurópskych krajinách začína rozpadáť v 17. storočí, napríklad v literatúre anglickej, nemeckej alebo francúzskej sa vytvára niekoľko literárnych zoskupení a smerov, na Slovensku tento proces nastáva až na konci 18. storočia. Je to vplyvom nielen spomaleného spoločenského, kultúrneho, ekonomického vývoja, ale aj pretrvávaním konfesijných problémov a dlhodobého riešenia otázok spisovného jazyka. „Problémy okolo kodifikácie jazyka, historicko-kultúrny kontext, v ktorom sa nachádzal literárny život v období klasicizmu a romantizmu, výrazne ovplyvnili charakter literárnych textov. Vo veľkej väčšine mali edukatívny, dekoratívny, apologetický ráz s výraznou pečatou autoštylizácie (a to predovšetkým v próze)“ (Sabol 2002, s. 38).

Vývoj slovenského romantizmu bol ovplyvňovaný folklórnymi a artistnými tendenciami (J. Kráľ, A. Sládkovič, S. Chalupka, S. Vozár), preferovaním absolútneho ducha, orientovaním sa na filozofiu slovanského cítenia s prvkami vizionárstva, mysticizmu a národnej mytológie (M. M. Hodža, S. B. Hroboň, M. Dohnány, J. Podhradský, P. Kellner-Hostinský). Autori stáli na romantickom rozpore medzi predstavou človeka o svete a skutočnosťou, ktorú prežíval. Spoločenskou úlohou bolo oživiť problém identity národa, prispôbiť ho novým podmienkam a národnej minulosti dodať oslavný ráz. Individualistické myslenie, životné pocity a nenaplnené predstavy priniesli osobitnú podobu literatúry s typickými postavami nachádzajúcimi sa v prostredí stvárnajúcom realitu, najmä u slovanských národov, ktoré žili v zajatí ideologických problémov a nedostatku literárnej slobody, čo našlo ohlas v romantickej tvorbe. Umelecké ideály predstaviteľov romantizmu však delila od skutočnosti v spoločnosti nastupujúceho meštianstva hlboká priepasť, čo malo za následok vzdalovanie sa autorov od reality a vytváranie vlastného uzatvoreného sveta.

Slovenská romantická próza sa konštituovala v rokoch 1836 – 1841. V tomto období sa v próze slovenskej literatúry začínajú objavovať prvky zábavnej funkcie a popieranie didaktizujúcich tendencií. Postupne sa vyčleňujú dva základné varianty tohto literárneho žánru – próza utváraná na romanticky založenom dejovom základe a publicistická próza, ktorá sa mala odvíjať od realistického tematického základu.

Literárny subjekt v romantickej próze je stvárňovaný ako príslušník národa a predovšetkým Slovanstva, nevystupuje však ako individuálna postava. Hlavnými znakmi slovenskej romantickej prózy boli inšpirácia domácimi zdrojmi, národná obrana a boj za slobodu, literárne diela mali v tomto duchu predstavovať nové myšlienky národného bytia. Autorským predstavám nevyhovovala daná životná skutočnosť, preto v dielach vznikali idealizované obrazy vytvorené fantáziou spisovateľa. Aj „Hurbanova próza ostáva zväčša poznačená publicistickou apriornosťou a v konečných dôsledkoch nie je objektívnym zobrazením slovenského života, lež výrazom autorových buditeľských náhľadov a tendencií. Pritom však Hurban, najmä v prózach zo súdobého slovenského života, obohacuje kontext romantickej literatúry o satirický tón, v čom nadväzuje na pokrokový odkaz priekopníka slovenskej satiry Jána Chalupku“ (Pišút et al. 1960, s. 458). Spomínaný satirický nádych sa objavuje v Hurbanovom cykle obrázkov zo súčasnosti *Korytnické poháriky alebo veselé chvíle nezdravého človeka* (1847), v ktorých odsudzuje záporné stránky slovenského človeka. Oproti tomu poviedka *Prítomnosť a obrazy zo života slovenského* (1844) má skôr národno-výchovné zacielenie. K Hurbanovým prózám zo súčasnosti patrí tiež próza *Slovenskí žiaci* (1853), v ktorej opisuje udalosti z rokov 1848/49, cestopisy *Cesta Slováka ke bratrům slavenským na Moravě a Čechách* (1841) a *Prechádzky po považskom svete* (1844).

Podobu ironického zobrazenia slovenského malomesta nachádzame v noveletke *Od Silvestra do Troch kráľov* (1847).¹ Autor v nej odhaľuje bezduchú túžbu mešťanov po majetkovom obohatení. Postavami mešťanov, ich dispozíciami a konfliktmi vykresľuje obraz svojej doby. Spôsob zmyšľania konzervatívneho mešťana, ovplyvňovaného domácou pohodlnosťou, podnecoval mestského človeka k tomu, aby rozdeľoval svoj život na dni bežné a sviatočné, čomu podliehalo aj rozlišovanie jeho pocitov. Nízky životný názor často zastieral schopnosťou umelej pretvárdky. Svet takýchto jedincov² zasadil autor humorným po-

daním do malomestského prostredia na Slovensku.

Myšlienková problematika diela a jej tematika je spájaná s fiktívnou lokalizáciou deja do malého mesta Bruchoslavice, ktoré je plné klebiet, pretvárdky a honby za mamonom. Hurban v novele vyjadruje nielen kritiku voči odporcom slovenskej myšlienky vlastenectva,³ ale poukazuje aj na chybné vlastnosti rodiaceho sa slovenského mešťanstva. Kľúčovou postavou je chamtivý starý mládenec Šúplata, ktorého „znali celé Bruchoslavice ako bohatého kapitalistu, všetky bruchoslavické panny ho mali vo svojich lajstroch ako mládenca zapísaného, klebety kmotier ho každú jeseň a každý fašiang ženili a páni Bruchoslavičania, čo dolu Váhom išli, znali ho tiež dobre a vyhýbali mu na ulici jeden pred druhým“ (Hurban 1975, s. 128). V spojitosti s citovaným textom treba podotknúť, že v meštianskych kruhoch 19. storočia bol muž posudzovaný podľa nadobudnutého spoločenského postavenia a majetku, a to mu potom otváralo cestu k založeniu a zabezpečeniu svojej budúcej rodiny. V prípade Ďorďa Šúplatu bol tento cieľ ťažko uskutočniteľný, lebo „hoc priam bol bohatý ako rarášok, predsa sa nemohol oženiť“ (Hurban 1975, s. 129). Výber životného partnera, spôsob a okolnosti, v ktorých tento akt prebiehal, sa v hodnotení slovenskej meštianskej spoločnosti kládol na popredné miesto. Problém voľby budúcej manželky obstarožného mešťana Šúplatu spočíval v jeho lakomstve a v jeho predstavách o mladej, krásnej a bohatej dievčine po jeho boku. Dozvedáme sa o nich prostredníctvom jeho úvah v uzavretom priestore „chyže“, keď „po dlhšom rozmýšľaní, prechádzaní sa sem-ta, krútení hlavy, vyvalil sa na posteľ prikrytú kobercom, z ktorej ale odrazu vstal a akoby tým hodením sa na posteľ šťastná myšlienka bola do jeho veľkej hlavy vletela, takto sa dal o nej nahlas rozmýšľať“ (Hurban 1975, s. 130). Z atmosféry domáceho prostredia izby cítiť prepojenie priestoru s postavou literárneho diela a jej vnútorným premýšľaním. Opis zariadenia mešťanovho príbytku je nevýrazný, čím chce Hurban zdôrazniť rozpoloženie postavy. Motiváciou autora je upriamanie pozornosti na predmet v miestnosti, ktorým je puknuté zrkadlo, v jeho odraze je vykreslený pokrivený charakter malomešťana Šúplatu.

Osobnostný priestor postáv sa prejavuje na pozadí vytváraného príbehu, v ktorom autor rozlišuje niekoľko typov bruchoslavických mešťanov. Protikladom chamtivca Šúplatu je národovec Milenský, o ktorom sa Hurban (1975, s. 136) vyjadruje, že je „slovenský spisovateľ a toto vari stačí už na to, aby láskavé čitateľstvo aspoň tak pozdialeč si vedelo predstaviť, aký to

rozdiel mohol byť medzi ním a tým slovenským boháčom“. Podľa Pišúta et al (1960, s. 465) sa v novele jasne črtajú dva protichodné svety: mamonárstvo, národná ľahostajnosť, tuposť a klebetníctvo sveta Šúplatu, Hovorkovej a ostatných Bruchoslavičanov, kontrastujúce so zápalistosťou a čestnosťou sveta Milenského a Ludmily i triezvosťou advokáta Brožka. Kým pri bohatom Šúplatovi autor s ironickým odstupom vykresľuje jeho vonkajšiu podobu a správanie, ktoré sú výrazom jeho vnútorných príznakov, na spisovateľa Milenského sa pozerá tragickým a heroickým pohľadom. Kontrastom satiricky znázorneného lakomca oproti zaniatenému vlastencovi sa Hurban prispôbuje intenciám ideí romantizmu.

Na zdôraznenie filozofie znovuzrodenia ľudu využíva autor priestorové opozičné fenomény. Protikladné hľadisko sa u neho prejavuje aj v opise domu Milenského, ktorý „mal dve čisté, pekné chyže so skromným, ale vkusným náradím. V prvej stála jeho pekná knižnica, jeden písársky stolík a pri ňom pulpít, všetko knihami a papiermi pozakladané“ (Hurban 1975, s. 136). Stratégia autora sa zakladá na charakteristike protipólových priestorov, na ktoré viaže jednotlivé udalosti. Tieto sú vo vzájomnom vzťahu s myšlienkovou koncepciou diela a vypovedajú o prežívanej situácii literárneho subjektu – sú odrazom pokriveného charakteru postavy meštana a pohľadom na izbu národovca-vzdelanca, zaplnenú knihami.

Zobrazované modely priestorov, o ktorých autor rozpráva, nevznikajú náhodou, sú vytvárané cielene a je potrebné vnímať ich ako jeden celok. Myšlienkový význam rozdielnych prostredí v novele totiž dopĺňa „vzťah medzi zotrúvaním postáv v pravidelnom všednom dianí v relatívne uzatvorenom priestore na jednej strane a priebehom času spojeným s udalosťami na strane druhej“ (Jedličková 2010, s. 8). Práve dialógom Milenského a Brožka, ktorý sa odohráva v izbe presiaknutej intelektuálnym duchom, vyjadruje Hurban svoje názory na dobové problémy a ideológiu národného obrodzenia.⁴ Slovanmi Brožka označuje slovenský národ ako „hrbu chlebarskeho, filiterskeho ľudu, z ktorého keď vyjdú aj tí najznamenitejší ľudia, hanbia sa zaň“ (Hurban 1975, s. 137) a ako národ, ktorý „nemá ani svojho zemianstva, ani svojho kňazstva, ani svojho meštianstva, ba ani len svojho sedliactva za seba samého zaujatého“ (Hurban 1975, s. 137). Podobné chápanie národa môžeme nájsť aj v Hurbanovej práci *Slovensko a jeho život literárny* (1972), v ktorej sa prihovára slovenským učencom, aby boli príkladom aj menej vzdelaným ľuďom: „Aj my teda musíme sa už raz naučiť byť Slovákmí. A najprv to mu-

síte urobiť vy, učení a osvietení ľudia slovenskí. Lebo od vás ide dobrý tón po strunách národného života. Lebo akože sa bude pýšiť menom Slováka slovenský remeselník, keď vidí, že jeho kňaz, jeho advokát, jeho sudca, jeho pán nič na to nedrží, alebo práve sami svoj slovenský pôvod zapiera a za svoje plemeno sa falošne hanbia. Jestu u nás dosť učených ľudí, ktorí síce nenáležia do tábora hnusných odpadlíkov od svojej krvi, predsa ale česť a slávu slovenského mena v ničom nerozširujú, myslia, že sú k tomu regulárni svojho stavu a rádu nie zaviazaní.“

Kladná postava v Hurbanovej novele preto mala byť charakterizovaná vlasteneckým povedomím, čo malo byť podopreté aj používaním národného jazyka. Národné obrodzenie považovalo národ a jazyk za pojmy, ktoré spolu súviseli a boli navzájom previazané. Autor preto mešťanov nerozlišuje podľa ich majetkového postavenia – advokát Brožek, ktorý bol synom bruchoslavického radného pána a dedičom veľkého majetku, je vyobrazovaný ako pozitívny typ človeka, „ktorý s Milenským rástol, do škôl chodieval, vzdelával sa, aj cestúval, boli si obaja veľmi dobre jeden k druhému privykli“ (Hurban 1975, s. 136), ale podľa ich vzťahu k národným otázkam.

Hurban (spolu so Štúrom) sa v boji za samostatný slovenský národ a prekonanie jeho jazykových bariér obracal hlavne na slovenské meštianstvo a jednoduchý ľud, ktorých sa snažil získavať pre tieto ciele. Vydávaním novín, časopisov a kníh chcel dostať spisovný jazyk do povedomia tohto národa. Prvým kalendárom napísaným štúrovskou slovenčinou bola *Domová pokladnica na r. 1847*, ktorú Hurban spomína aj v novele. Monológom meštana Šúplatu chce poukázať na jeho zmýšľanie a obmedzené malomeštianske chápanie novej slovenskej knihy, keď Šúplata dielo hodnotí podľa hrúbky a ceny, a napriek tomu, že sa mu kniha zdá drahá, kupuje ju, aby upútal pozornosť svojej nádejnej nevesty.

Autor v novele zobrazuje jednotlivých príslušníkov meštianskej spoločnosti v súlade so svojím ponímaním národných a obrodeneckých myšlienok. Šúplatovi ako zápornej postave, ktorú pranieruje a vysmieva sa jej, prisudzuje intelektuálnu zaostalosť a občiansku krátkozrakosť. Oproti tomu kladné postavy (Milenský, Brožek, Ludmila) odrážajú postoje nositeľov národného povedomia. V prehovoroch týchto postáv vykresľuje naliehavé problémy krajiny, ktorá bola len malou časťou mnohonárodnostného Uhorska bez štátnosti a jazyka. Ich rečou šíri svoje myšlienky o nevyhnutnosti vytvorenia sociálneho národa, pričom odmieta prílišné teologizovanie slovenského života.

Slovami postavy Jaroslava Milenského, ktorý bol tiež teológom, hovorí o úradnom duchovenstve, ktoré sa mu nepozdáva, a o význame takých mužov spoločnosti, ktorí by sa priznávali k slovenskej národnosti a vykonávali aj funkciu sociálneho reformátora. Neuspokojuje sa so súdobým stavom úradných slovenských teológov ani s celou teologickou národnosťou, ale vyžaduje skutočné rozvitie sociálno-národného života (Hurban 1975).

Spoločensko-kritickým charakterom novely chce autor naznačiť reálne problémy slovenskej spoločnosti, ale v súlade s dobovou tendenciou včleňuje do nej satirické a zábavné prvky. Podľa Svatoňa (2009) literárne výtvyry vzniknuté z irónie prijímajú nielen idealitu, ale aj empirický svet v jeho detailnej a nevábnej podobe, vzápätí však poukazujú na jeho obmedzenosť a nepodstatnosť. Ľudská telesnosť je v nich uznaná, niekedy je spokojná a radostná, aj keď sa poukazuje na jej obmedzenosť, inokedy je groteskná a rozladujúca, v jej trhlinách sa zjavuje svet ducha. Prepojenie výsmešného tónu spolu so šírením myšlienok obrodzenia národa je súčasťou Hurbanovej romantizujúcej filozofie. Satirickým zobrazením meštianskeho obyvateľstva poukazuje na jeho nedostatky, ktoré bránia rozvíjaniu národných ideí v slovenskom spoločenstve. Lokalizácia priestoru mesta Bruchoslavice a jeho názov preto úzko súvisia s ideovým zameraním autora. Opisované udalosti, odohrávajúce sa v domácnostiach obyvateľov prispievajú k charakteristike priestoru, na ktorý sa viažu, či už je to dom pani Hovorkovej, „*matróny, meštianky, jednej z najprvších kapitalistiek v Bruchoslaviciach*“ (Hurban, 1975, s. 143), alebo pani Hurdáľkovej, ktorá „*nemá druhej matróny seberovnej v celých Bruchoslaviciach*“ (Hurban 1975, s. 143). Svet meštianskych postáv zasadených do tohto prostredia vytvára spleť verejných aj súkromných vzťahov, ktorými autor formuje svoje literárne malomesto. Každodenná činnosť v domoch malomeštiackeho spoločenstva, v ktorých sa chystajú sobášne plány a kujú intrigy, v ktorých je každá záležitosť dôkladne prediskutovaná, je v úplnom protiklade k príbytku Milenského. Priestor jeho bytu naznačuje intelektuálnosť postavy a jeho negatívny postoj k plytkej kultúrnej aj mravnej úrovni spoločanov mestečka. Jaroslav, ktorý nemôže „*dopustiť, aby náš národ prestával byť zato národom, že sú v ňom a vo všetkých stavoch ľudia, ktorí, neznajúc nič inšie ako sa starať o svoj dom a dvor, o jeho pospolitú veci sa nestarajú*“ (Hurban 1975, s. 138) sa všetkými silami snaží o jeho ozdravenie. Pohltený touto prácou netuší nič o klebetách, ktoré sa šíria mestom a dotýkajú sa

aj jeho osoby. Bruchoslaviciania majú taký zvyk, že sa cestou do kostola a z kostola zastavujú u rodinných príslušníkov a známym a vyzvedajú sa na všetko nové, čo sa v mestečku udialo. Kostol má svoje určenie, svoju funkciu, je miestom, kde sa vykonávajú náboženské obrady a prítomnosť na nich sa netýka len sviatočných dní, keď je omša pre veriacich povinná, ale je súčasťou každodenného rituálu meštana. Aj kostol v Bruchoslaviciach bol miestom, kde sa meštania pravidelne stretávali. Nedelňa alebo sviatočná omša bola pre nich najvýznamnejšou udalosťou týždňa a bývala spojená s prechádzkou po meste, na ktorej sa zišli hlúčky obyvateľov a pri znovu sa opakujúcich rozhovoroch si s radosťou vymieňali získané klebety. Vzájomné stretnutia a návštevy predstavovali jednoduchú a spontánnu formu ich združovania.

Satirický charakter novely je utváraný postavami meštianov, ktorými chce autor predstaviť dobový slovenský život a príbehom vyslovuje názory naň. Hurban sa snažil vyhovieť vkusu čitateľov almanachu *Nitra*, ktorí si žiadali humorné príbehy, ale pritom nezabúdaj aj na vážne problémy slovenského národa. Novela tak nadobúda prvky poučania, prejavujúce sa vstupmi a príhovormi autora k čitateľovi, ktorého nepriamo vŕha do deja. Cyril Kraus (2002) konštatuje, že súdobé príbehy sú vytvárané z námetov a vlastných zážitkov autorov, sú to autobiografické črty zo života, bezprostredne späté s realitou, ktoré majú punc autentickosti či autentickej výpovede. Autor-rozprávač sa prihovára čitateľovi, delí sa s ním o svoje zážitky, pocity, skúsenosti i pozorovania. Chce ho pozvať do svojho sveta, zoznámiť ho so svojimi názormi a postojmi k otázkam spoločenským, morálnym i národným a nadviazať s ním kontakt. Zračí sa to aj v spôsobe rozprávania, v kompozícii, najmä v štýle, ktorý je v porovnaní so súvekom prózou odpatetizovaný, vecnejší, hovorový.

Hurban svoje meštianske postavy rozdeľuje do dvoch skupín, do kategórie ľudí s negatívnymi vlastnosťami, ktorými naznačuje pomery v národnom a spoločenskom živote, a do kategórie ľudí s pozitívnymi vlastnosťami, pomocou ktorých chce riešiť aktuálne otázky dobovej spoločnosti. Jeho cieľom je vytvoriť zo spoločenstva slovenských ľudí taký útvar, ktorý by mal čo najviac atribútov samostatného národa. Aj preto v novele kritizuje malomeštiacky spôsob života slovenskej spoločnosti, jej štýl myslenia a normy správania v podobe záporných postáv oproti postave slovenského inteligenta – spisovateľa, ktorého kladné vlastnosti ho odlišujú od prevládajúcej spoločenskej vrstvy malomeštiackeho národa. Je

teda zrejme, že osobitosť Hurbanovej novely nenájdeme „v dejovej a kompozičnej zložke, ani v situačnej komike, ktorá je najmä okolo Šúplatu nadsadená

väčšinou až do frašky, ale v jednotlivých postrehoch a najmä v pozitívnych, výkladových diskusiách medzi Milenským a Brožkom“ (Marčok 1967, s. 51).

POZNÁMKY

- ¹ Podľa Eudovíta Štúra bol román aj novela výtvorom romantizmu západných krajín a považoval ho za nižší žáner. Prózu pokladal za málo vyhovujúcu na ciele, ktorými sa mala zaoberať slovanská literatúra. Hurban napriek tomu do svojej literárnej tvorby zaradil aj prózu. Opieral sa v nej však o reálnu podobu romantického konfliktu, ktorý rieši v prospech slovanského národa.
- ² Podľa Hurbana mešťania predstavujú základnú zložku a jadro slovenského národa, preto sa rozhodol upozorniť na ich negatívne vlastnosti.
- ³ Vlasteneckej téme sa venuje Hurban aj v cestopise *Cesta Slováka k slovanským bratom na Morave a v Čechách roku 1839*, ktorý napísal po absolvovaní cesty z Bratislavy cez Viedeň, Brno až do Prahy. Na ceste navštevoval českých vlastencov, viedol s nimi rozhovory, pričom nadobúda dojem, že odmietajú myšlienku o všeslovanstve. Napriek tomu sa mu podarilo upevniť rozvíjajúce sa vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi. Počas celej cesty si potvrdzoval svoj názor na to, že slovenský národ je dôležitý najprv vzdelávať, až potom bude vhodné na snemoch upozorňovať na skutočnosť, že Slováci odmietajú maďarčinu ako svoj národný jazyk.
- ⁴ Ako uvádza T. Pichler (2006) v článku *Národ, národnosti, štát: o politike etnického entuziazmu*, obrodienie bolo procesom zmeny, ktorý spustili národne cítiaci vzdelanci. Obrodienie národa bola národotvorná stratégia, ktorá vychádzala z predstavy, že na rozdiel od umelého štátu ako inštitúcie, rozhodujúcim kolektívnym ľudským útvarom je prirodzené spoločenstvo jazyka a kultúry existujúce v čase, nezávisle od štátu, ale nie vždy v rovnako rozvinutom a prosperujúcom stave. Obrodienie je považované za romantickú stratégiu, v rámci ktorej sa národ vníma ako kolektívne ja, na spôsob individuálneho ľudského ja, ako živý organizmus, ktorý možno „prebudiť“ a priviesť k novému životu a k vyjadreniu svojej osobitosti.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- HURBAN, Jozef Miloslav, 1975. *Od Silvestra do Troch kráľov*. Bratislava: Tatran. 221 s.
- JEDLIČKOVÁ, Alice, 2010. *Zkušenost prostoru. Vyprávění a vizuální paralely*. Praha: Academia. 271 s. ISBN 978-80-200-1829-8.
- KRAUS, Cyril, 2002. *Slovenskí romantici. Próza*. Bratislava: Slovenský Tatran. 763 s. ISBN 80-222-0502-8.
- MARČOK, Viliam, 1967. *Z dejín a problémov slovenskej prózy*. Litteraria X. Bratislava: Vydavateľstvo SAV. 244 s.
- PICHLER, Tibor, 2006. *Národ, národnosti, štát: o politike etnického entuziazmu*. *Historický časopis*, 54(4), 569-590. ISSN 0018-2575.
- PIŠŮT, Milan, ROSENBAUM, Karol a VIKTOR KOCHOL, 1960. *Dejiny slovenskej literatúry II. Literatúra národného obrodienia*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV. 492 s.
- SABOL, Ján, 2022. *Teologický a estetický štatút slovenského klasicizmu a romantizmu*. In: ČERVENÁK, Andrej. *Slovenský romantizmus – o žánrovosti*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 5. – 6. 9. 2002. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Filologická fakulta, s. 38.
- SVATONĚ, Vladimír, 2009. *Román v souvislostech času*. Praha: Malvern. 327 s. ISBN 978-80-86702-49-0.
- TUREČEK, Dalibor, 2012. *České literární romantično*. Praha: HOST. 342 s. ISBN 978-80-7294-733-1.
- VOJTECH, Miloslav, 2003. *Od baroka k romantizmu: literárne smery a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780-1840*. Bratislava: Vydavateľstvo UK. 147 s. ISBN 8022319023.